
Naturen som samleobjekt

BOKOVERSIKT

Albertus Seba (1665–1736) var apoteker og lege i Amsterdam, men hans hovedinteresse var å samle på planter, dyr, insekter, skjell, koraller, m.m. Når et skip kom tilbake fra eksotiske strøk, gikk han ofte om bord for å behandle sykdommer hos mannskapet. Som honorar bad han ikke om penger, men om eksemplarer fra den levende natur, jo merkeligere, dess bedre. Han fikk etter hvert en samling som ble kjent over hele verden, noe som førte til at mange uoppfordret sendte ham materiale. Han drev også en utstrakt byttehandel. Seba var ikke den eneste med interesse for naturens mangfoldighet. Hobbyen hadde startet blant leger og farmasøyter allerede i det 16. århundre. Den ble senere tatt opp av aristokratiet, som ofte hadde god tid og mye penger. Sebas første samling ble kjøpt opp av Peter den store i 1717 for den fyrstelige sum av 15 000 gylden. Sebas samling nummer to, som presenteres i denne boken, fikk imidlertid den første til å se beskjeden og fattigslig ut.

I 1731 engasjerte Seba illustratører som gjengav hele samlingen i kobbertrykk. Han var selv ikke tegner, men var likevel sterkt involvert i utformingen av de enkelte trykkplater. Han plasserte ofte rovdyr og deres byttedyr på samme bilde. Han kunne plassere et kameleonskjelett sammen med en rekke fullblods kameleoner. Han arrangerte avbildning av skjell og konkylier meget kunstferdig, ofte med slående effekt. Foster av elefant, sau, mus og et menneske er gjengitt sammen. Det er relativt få fugler i samlingen, men dess flere eksemplarer fra marin biologi, bl.a. noen fine bilder av forskjellige arter av blekkspruter og maneter. Reptiler og sommerfugler er også rikt representert. Noen få illustrasjoner viser dyr som ikke kan ha vært fra hans, eller noen annens, samling. Ett eksempel på akkurat dette er et sjuhodet reptil. Interessen for det spektakulære har også fått noen av illustratørene til å gi virkelige dyr et urealistisk

skremmende og dramatisk uttrykk. Det er mulig å se at det har vært flere bildekunstnere i arbeid. De fleste avbildningene er nøyaktige og detaljrike, og flere ble brukt som kilder av Carl von Linné i hans systematikk.

Illustrasjonene ble publisert i fire bind som ble kalt Thesaurus I til IV, med opplysende tekster på to språk. Man kunne velge mellom utgaver på latin-nederlandsk og latin-fransk. Det var en nøyaktig utarbeidet indeks. Bøkene ble trykt etter ordre fra kunder. Hadde man god råd, var det også mulig å få bøkene med håndfargede illustrasjoner. En original Thesaurus i farger ble i fjor solgt hos Sotheby's til en pris av 511 000 dollar. Originalbildene som er kopiert i denne boken, finnes i Dutch Royal Library's samling. De er fargelagt av maleren J. Fortuyn fra Hague, en samtidig av Albertus Seba. Bildeformatet er stort. Boken er en halv meter høy og en tredels meter bred. Den veier 8,5 kg, en utvidelse av begrepet taschenbücher. De fire Thesaurus er her samlet i ett stort bind med detaljerte antegninger om hver enkelt illustrasjon. I tillegg er det to større kapitler, det ene om illustrasjonskunst og det andre om biologi. Det første er skrevet av kunsthistorikeren Irmgard Müsch som er ekspert på vitenskapelige illustrasjoner fra 1800-tallet. Det andre er skrevet av Rainer Willmann, professor i morfologi, taksonomi og utviklingsbiologi ved universitetet i Göttingen. Disse bidragene er svært nyttige. De gjør studiet av Albert Sebas samling til en interessant oppdagelsesreise, med assosiasjoner til en rik tid i europeisk åndshistorie. Vi får også kunnskaper om eksotiske reisemål før økokrisen startet. I tillegg får vi innblikk i den tids sosiale og økonomiske forhold og de rådende forestillinger om naturen og dens mangfold av skapninger, før Charles Darwin.

Dette må ha vært et stort løft for forlaget. Det er gledelig at det fortsatt blir utgitt såvidt spesielle bøker, som bl.a. hindrer at kunnskaper om biologiske samlinger som inkluderer dyr som nå er utryddet, forsvinner fra den menneskelige bevissthet. Den fysiske samlingen til Albertus Seba eksisterer nemlig ikke mer. Den ble stykket opp og solgt, og er nå spredt for alle vinder. I stedet har vi altså denne store boken å glede oss over.

AntonHauge

Fysiologisk institutt

Universitetet i Oslo

Publisert: 30. juni 2002. Tidsskr Nor Legeforen.

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 11. juli 2026.